

Vörösmarty Mihály
1800-1855

Élete:

A magyar romantika legnagyobb alakja.

Pusztanyéken született elszegényedett nemesi családban. A család mindig anyag gondokkal küzdött, de 9 gyermeküket tisztességesen taníttatták. 1817-ben az apa meghalt, ezért a legidősebb fiúgyermeknek, Mihálynak kellett átvenni a szerepét és munka után néznie. A Perczel családdhoz került nevelőnek, közben az egyetemen filozófiát és jogot tanult. Reménytelenül szerelmes volt a Perczel fiúk nővérébe, Perczel Etelkába, aki eszményképpé nemesedett. 1825-ben megírta a *Zalán futását* (nemzeti eposz, amely a dicső múltat idézi a sivár jelen helyett), amelynek nagy sikere lett. Elhatározta, hogy csak az irodalomból fog megélni. Barátai segítségével a Tudományos Gyűjtemény és annak szépirodalmi mellékletének, a *Koszorúnak* a szerkesztője lett. 1830-ban az Akadémia rendes tagjává választották. Elismert író, tekintély lett. Irodalmi tevékenységének része lett a politika, versei reagáltak az aktuális eseményekre. 1843-ban feleségül vette Csajághy Laurát. A negyvenes évek második felétől, Petőfi feltűnésétől háttérbe szorult. Kevesebbet is írt. A szabadságharc utáni világsi fegyverletétel eseményei összetörték. Elbujdosott, majd feljelentette magát. 1850-ben kegyelmet kapott. 1855-ben lassú betegeskedés után meghalt. Temetése a Bach-rendszer elleni tiltakozásba torkollott.

Munkássága:

1. epikus művei:

-*Zalán futás* (1825) Honfoglalási eposznak szánta, forrása Anonymus gesztája volt.

-*Tündérvölgy* (1826) A téma a boldogság keresése, amit csak a csodavilágban, a mesében találhatnak meg a szereplők.

-*A Délsziget* (1826) Lét és lélekállapot kifejezése a cél, a romantikusokra jellemző módon félbehagyta művét. Ez még az egyénről szól, arról, hogy az egyén miként jut közelebb a kiüresedéshez.

2. Drámái

Az egyetlen maradandó értékű mű, amelyet a drámai költészet terén létrehozott:

a Csongor és Tünde

1830-ban írta, megjelenésekor nem volt visszhangja. Kölcsey is csak harmadik olvasáskor ismerte fel értékeit. Forrása Gyergyai Albert Árgirus históriája című 1600 körül keletkezett széphistória. A *Csongor és Tünde* a forrás ellenére nem tekinthető stilizált népmesének, hanem az élet értelmét kutató filozofikus műnek.

Szereplők:

A két főszereplő: Csongor és Tünde

Csongor: az ifjú hős keres valamit, ám nehezen lehet meghatározni, hogy pontosan mit is. „A dicsőt, az égi szépet” Mindezt a földön nem találta meg, Tünde szerelme lesz a megoldás. Két ellentétes világ kapcsolódik össze, a két főszereplővel. Tünde, aki az égi világot testesíti meg a földre vágy, míg Csongor, a földi lény az égit keresi. Ezt a két szintet kapcsolja össze a Csongor kertjében lévő csodafa, melynek gyökerei a földben állnak, ágai viszont az égig nyúlnak.

Csongornak rá kellett jönnie, hogy célját külső helyváltoztatással nem érheti el. Nem szakadhat el a földtől, a boldogság nem érhető el az irrealitás világában. Második vándorútjának végén, amikor ismét eljut a hármas úthoz a végső kétségbeesés hangján elmélkedik. „Elérhetetlen vágy az emberé,

Elérhetetlen tündér csalfa cél!”

Az Éj monológja fejt ki támasztja alá Csongor emberi léttel kapcsolatos filozófiáját, miszerint céltalan az ember sorsa, és minden szépre, nagyra való törekvés önáltatás.

A darab végén a két szerelmes egymásra találása megbékélés a lehetőségekkel. Bár beteljesülhet szerelmük, de ezért Tünde kizárta magát Tündérországból, Csongor pedig a földi lét kötelékei miatt soha nem juthatott el oda.

Vörösmarty pesszimista értelmezése szerint az ember világában csak egy értékben kapaszkodhat a boldogságra vágyó, a szerelembe. Az ember akkor lehet csak boldog, ha elzárkózva a világ zajától, magában a saját lelkében keresi a megnyugvást.

Mirigy: boszorkány, az ártó démon, minden nemes törekvés akadályozója, aki lehetlenné teszi a szerelmesek egymásra találását.

Ilma: Tünde szolgálóleánya, Balga hitvese

Balga: Csongor szolgálója, Ilma férje

Ők a címszereplők párhuzamai, akik földhöz ragadtságukban lesznek azok ellenpéldáivá.

Vándorok: Kalmár, Fejedelem, Tudós.

Ők egy-egy szenvedély képviselői, akik három, különböző életformát testesítenek meg. A pénztől, a hatalomtól és a tudománytól várják a boldogságukat. A nagy kérdésre keresi Vörösmarty a választ: mi teheti az embert boldoggá. Csongor egyik lehetőségben sem találja meg amit keres.

Ördögfiak: Kurrah, Berreh, Duzzog

Népmesei elemek: Hármas szám, hármas út, csodás elemek, szereplők, aranyalma, stb...

3. Lírája

Szózat

A Szózat első változatát már 1835-ben papírra vetette, de akkor még így:

„Hazádhöz, mint szemedhez,

Tarts híven óh magyar.”

A ma ismert szöveg 1836-ban keletkezett, akkor, amikor szakításra került sor a bécsi udvar és a magyarság között. Ebben a légkörben szólalt meg a költő hazaszeretetet követelve. Mivel a versben felhívást intézett a magyar nemzethez, ezért a szöveg szónoki beszédre emlékeztet. A legfontosabb tétel :

„ Hazádnak rendületlenül

Légy híve, oh magyar” rögtön a mű elején megjelenik, majd az érvek sora után parancsként elhangzik a vers végén is.

E/2 személyben beszél a megszólítottal, vagyis a magyar néppel és önmagát is meggyőzve érvek sorával támasztja alá mondanivalóját, vagyis a feltétlen hazaszeretetet. A haza minden

egyes ember számára a kezdet és a vég: „Bölcsőd az s majdan sírod is”, hiszen máshol nincsen számukra hely.

3-5 vsz. Villanásszerűen idézi fel a magyarság múltját, és megrendült büszkeséggel emlékezik a költő. Ezt az akkor is régiesnek ható igealakok: „küzdtenek, elhulltanak is segítik.

A 6. vsz. ezek egyenes folytatásaként jeleníti meg a jelent, vagyis a szenvedések ellenére is „Él nemzet e hazán”

A 7. vsz. már a jövőbe tekint. A kérdést, hogy milyen lesz ez a jövő, a népek hazájához, a nagyvilághoz intézi, bízva az igazságszolgáltatásban. Nemzeti dicsőség, vagy halál vár a magyarra – ez a jövő kérdése.

8-10 vsz. nemzeti aranykort remél, egész egyszerűen azért mert „az nem lehet” másként. A korábbi szenvedések megszerezték a jogot egy szebb jövőre.

A 10. vsz.-ban kielenti még jöni kell egy jobb kornak, és ezért százezrek imádkoznak. Ez a motívum tekinthető vallásosnak az egész versben.

11-12. vsz: Felelevenednek a másik alternatíva, a nemzethalál képei. Vörösmarty víziójában a nemzethalál oka nem a belső rothadás, az önpusztítás, hanem külső ellenség (osztrákok). A bukás ekkor is elismerésre méltó, bár a nagyszerű szót, csak a '48-as események függvényében kezdték dicsőként értelmezni, eredetileg teljes, egész nemzetre kiterjedő jelentése volt. A költő Gyulai Pál szerint, aki életrajzírója volt, mindig elkomorult, ha a világsi fegyverletételt követően valaki emlékeztette jóslatára. Ő ugyanis nem ilyen halálra gondolt, gyermekeinek a 11 vsz. nélkül kellett megtanulniuk a verset.

A nemzeti gyászszertartás víziója után visszatér a jelen feladataihoz, a versindító két strófa nyomatékosabb megismétlésével.

Az 1830-as 40-es években Vörösmarty a reformkori harcok nagy költője, a haza és az emberiség nagy szószólója.

Híres epigrammája: **A Guttenberg-albuma**

A verset 1839-ban írta, amely ahogyan a cím is mutatja egy albuma készült. A könyvnyomtatás 400. évfordulóján feltalálójának, Guttemberg Jánosnak tiszteletére Németországban kiadtak egy albumot, ebbe került a költemény.

A vers egyetlen körmondat, melynek ünneprontó hangulata van. Korai még ünnepelni, a könyvet, a kultúra terjesztésének eszközét, hiszen nem valósult meg az, amit a műveltség elterjedésétől vártak.

Szerkezete: 5 disztichon. Egy hexameterből (6 versláb) és egy pentameterből(6 versláb, de a 3. és a 6. versláb csonka) álló sor pár.

Az ünneplés feltételei a következők:

Szüntessék meg az áltudományokat, legyen béke örökké, szünjenek meg a társadalmi igazságtalanságok (de nem vagyonegyenlőség), terjedjen el a felvilágosodás, a kulturális egyenlőség keleten is, jöjjön létre az eszményi társadalom a föld népességének megegyezésével.

Vörösmarty a felvilágosodást nem kizárólag a nemzeti lét keretein belül képzelte el, hanem a világtörténelmi folyamat részeként. Az utolsó feltétel is a föld népeinek közmegegyezését sürgette, ahol az igazság és a szeretet uralkodik. Ez az utópisztikusan elképzelt társadalmi rend lehet csak méltó jel Guttemberg számára.

Gondolatok a könyvtárban

1844

Hatalmas filozófiai költemény, egyetlen vívódó monológ.

A költemény abból az alaphelyzetből indul ki:

„Hogy míg nyomorra milliók születnek,
Néhány ezernek jutna üdv a földön,”

A reménytelenség és az elkeseredettség hangján szól a költő, mivel szerinte mindenki boldogtalan a földön. A szegény nyomorúsága miatt, a gazdag pedig félelmében, hiszen a szegények haragjától retteg.

Felteszi a kérdést Vörösmarty: „Miért e lom?” Vagyis mi végre vannak a könyvek? A civilizáció és a tudomány segített-e valamit a világ nyomorán. Válasza szerint nem, mivel : „Erény van írva e lapon; de egykor

Zsivány ruhája volt.”

A költemény egyre pesszimistább lesz, és újabb sorok támasztják alá az előbbieket.

„Országok rongya! könyvtár a neved.
De hát hol a könyv, melly célhoz vezet?
Hol a nagyobb rész boldogsága? – ment-e
A könyvek által a világ elébb?”

Mi lehet a megoldás? Égessen el mindent máglyán az utókor? Pusztuljanak el költők és tudósok művei? Vörösmarty nem tud ebbe a végső következtetésbe belenyugodni.

„Oh nem, nem ! a mit mondtam, fájdalom volt,”

Felülkerekedik eddigi kétségein és megpróbál valami kapaszkodót keresni, reménykedni.

Van már a földön egy hely, ahol az emberi jogok írásba foglaltattak – az Egyesült Államokban. Igaz a költő nem hagyja figyelmen kívül az érem másik oldalát sem, azt, hogy a feketéket rabszolgasorsba kényszerítették.

Hasonlóan a Guttemberg-albumba című veséhez itt is arról ír, hogy létrejöhet az embertestvériség: „Hogy végre egymást szíven átkarolják” és a milliók egymás testvérei lesznek. Hirdeti csüggedni nem szabad, dolgozni kell és túrni és tanulni. „ Mi dolgunk a világon? küzdeni” Ezt a kérdést kétszer is felteszi a versben és mindkétszer ugyanaz a válasza. (Lásd! Madách: „ Mondottam ember, küzdj és bízva bízzál!”)

Az utolsó sorokban a nemzet sorsát említve arról szól, hogy csak úgy javíthatunk a világon, ha saját hazánk felemelkedésén fáradozunk. Ez adhat választ a korábbi kétségekre.

Az emberek

1846

A vers hangulati hátterét 1846 tavaszának eseményei adják. 1846-ban Bécs lengyel parasztokkal verette le a galíciai nemesek nemzeti felkelését, aztán a parasztlázadást fojtotta vérbe. Vörösmarty rádöbben, hogy Mo.-on is adva van egy hasonló történelmi katasztrófa, hiszen a jobbágykérdés továbbra is megoldatlan. A versben megszólaló lírai alany a „világ” nevében beszél. E szerint az emberi nem történelme és jövője bűnök sorozata. *”Bukott a jó, tombolt a gaz merény.”* Az ember egyszerre volt gyilkos és áldozat. A kétségbeesett hangú költemény a végleges kiábrándulásba torkollik. Minden versszak azzal zárul: *„Nincsen remény!”* Vörösmarty csalódott a felvilágosodás elveiben is: az ésszel nem a szeretet, hanem a *„rossz akarat”* egyesül. *„ Istentelen frigy van közötted/Ész és rossz akarat!”* Az utolsó versszak a mélypont. *„Az ember fáj a földnek”*, hiszen a fejlődés a szeretet helyett a testvérgyűlöletet hozta. *„Az emberfaj sárkányfog-vetemény”*. A 7. versszakban kétszer is elhangzik, hogy *„nincsen remény”*.

Előszó 1850-51

-A világsi fegyverletétel után íródott ez a vers. Ahogyan a cím is mutatja egy másik költemény, a Három rege elé szánta a költő ezt a versét. Ezt azonban épp az Előszó miatt nem engedte megjelenni a cenzor.

- A vers három részre tagolódik.

-A legelső sor: „Midőn még ezt írtam, tiszta volt az ég” az 1848 előtti állapotokra utal. Az első 10 sor egyenlő a reformkor ünnepi tavaszával. Az emberek dolgoztak, és reméltek.

„*Küzdött a kéz, a szellem működött,
Lángolt a gondos ész, a szív remélt.*”

Megénekelte eszménye az ész és a szív összefogása jelenik meg. Ezzel párhuzamosan „*Ünnepre fordult a természet*”. A reményeket keltő tavasz (utalás a márciusi forradalomra) nyárrá érett. A magaslat után azonban a zuhanás jött.

„*A vész kitört. Vérfagyaláló keze
Emberfejekkel labdázott az égre.*”

- A „vihar” nyomában pusztulás jár, akárcsak a szabadságharc leverését követő időszakban. A természeti képek „elsötétült az éj”, „vad fényű”, „meghervadt az élet” az emberi remények halálát jelzik.

- A befejező szakasz az önkényuralom korszakát idézi, ahol az újjáéledés csak hazugság lehet. A „vendég-haj” az „üvegszem” nem valódi érték. Befejezetlenné teszi a verset a zárókérdés, amely utal a szenvedőkre: „Kérdjétek akkor ezt a vén kacért,

Hová tevé boldogtalan fiait?”

A vers 49 sorból áll, utalás ez is 1849-re.

A vén cigány 1854

Az egyik utolsó nagy költeménye, melyet többen a megrendült költő nem egészen érthető alkotásának tartanak. A költő mindent elsöprő, tébolyig fokozódó fájdalmát szólaltatja meg, és reményét egy új világ után.

A vén cigány ismerős kép: olyan zenész, aki muzsikájával elfeledteti a gondot. A magyarokra egyébként is jellemző a sírva vigadás De felfogható a vén cigány a költő metaforájaként is, Vörösmarty önmagát szólítja fel a muzsikálásra, a versírásra. A közelgő halálképével képével buzdítja magát a költő: „*Húzd, ki tudja meddig húzhatod, /Mikor lesz a nyűtt vonóbul bot*”.

A belső megrendülés kifejezésére szinte az örületbe kergeti magát, így tudja csak megjeleníteni a világ és az emberi természet borzalmait. „*Oda lett az emberek vetése*” a levett szabadságharcra, a „*Háború van most a nagy világban*” az orosz-török-krími háborúra utalhat.

A történelmi, mitológiai események idézése (testvérgyilkosság-Káin és Ábel, Prométheusz sorsa) a jelen eseményekkel párhuzamba állítva az emberi természet és a sors változatlanágáról szólnak.

Noé bárkája –az újrakezdés ígérete – csak a teljes pusztulás árán valósulhat meg.

A záróstrófában a költő leinti magát, csak akkor akar újra megszólalni, ha vége lesz a vérontásnak. Felvillan a reménység fénye: „*Lesz még egyszer ünnep a világon*”, igaz a távoli jövőbe helyeződik az ünneplés ígérete.